

Κριτικός διάλογος με την πρόσφατη νομολογία στην ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, υπό το πρίσμα του ν. 5089/2024 για την ισότητα στον πολιτικό γάμο*

Καλλιρρόη Παντελίδου

Καθηγήτρια Αστικού Δικαίου Νομικής Σχολής ΔΠΘ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

- A. Εισαγωγή
- B. Διάλογος με τη νομολογία
  1. Θέματα μεταθανάτιας γονιμοποίησης
  2. Θέματα παρένθετης μητρότητας
  3. Γονιμοποίηση από τρίτο δότη και επιμέλεια
- Γ. Ο πρόσφατος νόμος 5089/2024 «Ισότητα στον πολιτικό γάμο, τροποποίηση του Αστικού Κώδικα και άλλες διατάξεις»
  1. Γενικά
  2. Η μη αναγκαιότητα
  3. Η αντίθεση με το Σύνταγμα
  4. Η παραβίαση της ισότητας
  5. Η γονεϊκότητα εσωτερικού και εξωτερικού
- Δ. Τελικές παρατηρήσεις

A. Εισαγωγή

Με τον πρόσφατο ν. 4958/2022 που ψηφίσθηκε από το Τμήμα διακοπών της Βουλής των Ελλήνων επήλθαν σοβαρές αλλαγές στον ευαίσθητο τομέα της υποβοήθησης της ανθρώπινης αναπαραγωγή και μάλιστα στους σκοπούς, τις προϋποθέσεις και στην κατάργηση της ανωνυμίας του δότη. Είναι όμως γεγονός ότι εδώ και είκοσι χρόνια η ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή έγινε σώμα του Αστικού μας Κώδικα. Από τότε αυτή δεν παύει να μας προβληματίζει με τα βιοηθικά διλήμματα που αναφύονται και τις συνταγματικές επιφυλάξεις που γεννώνται. Το γεγονός ότι απασχολεί τη νομολογία σε σοβαρές περιπτώσεις, όπως η μεταθανάτια γονιμοποίηση και η παρένθετη μητρότητα, είναι πολύ σοβαρό και σημαίνει ότι η υποβοηθούμενη αναπαραγωγή δεν είναι υπόθεση μόνον των ιατρικών κέντρων. Αλλά, και την επιμέλεια επηρεάζει, όπως δείχνουν οι προσπάθειες να αναγνωρισθούν και στην

* Προδημοσίευση από τον τόμο προς τιμή της Ομ. Καθηγήτριας ΑΠΘ Ευαγγελίας Κουτουπά-Ρεγκάκου.

Ελλάδα αλλοδαπές αποφάσεις που άπτονται αμέσως ή εμμέσως θεμάτων όπως ο γάμος προσώπων διαφορετικού φύλου. Για τους λόγους αυτούς εκτίθενται ανά κατηγορία οι σχετικές αποφάσεις και ακολουθεί ο κριτικός διάλογος.

Η εργασία αυτή ήταν έτοιμη προς το τέλος του έτους 2023 και αποτελούσε ανεπτυγμένο τμήμα Εισήγησης σε Σεμινάριο Δικαστών της ΕΣΔΙ (Θεσσαλονίκη, 9.11.2023). Μέχρι τη δημοσίευσή της και επειδή συνήθως μεσολαβεί ένα χρονικό διάστημα, ψηφίστηκε ο ν. 5089/2024 "Ισότητα στον πολιτικό γάμο, τροποποίηση του Αστικού Κώδικα και άλλες διατάξεις" που κατήργησε τη διαφορά φύλου ως προϋπόθεση για τη σύναψη γάμου. Κατέστη συνεπώς αναγκαίο να συμπληρωθεί η εργασία υπό το πρίσμα του νέου νόμου.

B. Διάλογος με τη νομολογία

1. Θέματα μεταθανάτιας γονιμοποίησης

Κατά την **ΑΚ 1456 (εδ.1-2)**: *Κάθε ιατρική πράξη που αποβλέπει στην υποβοήθηση της ανθρώπινης αναπαραγωγής, σύμφωνα με τους όρους του προηγούμενου άρθρου, διενεργείται με την έγγραφη συναίνεση των προσώπων που επιθυμούν να αποκτήσουν τέκνο. Αν η υποβοήθηση αφορά άγαμη γυναίκα, η συναίνεση αυτής και, εφόσον συντρέχει περίπτωση ελεύθερης ένωσης, του άνδρα με τον οποίο συζεί παρέχεται με συμβολαιογραφικό έγγραφο. Κατά την **ΑΚ 1457**: Η τεχνητή γονιμοποίηση μετά το θάνατο του συζύγου ή του άνδρα με τον οποίο η γυναίκα συζούσε σε ελεύθερη ένωση επιτρέπεται με δικαστική άδεια μόνο εφόσον συντρέχουν σωρευτικώς οι εξής προϋποθέσεις:*

a. *Ο σύζυγος ή ο μόνιμος σύντροφος της γυναίκας να έπασχε από ασθένεια που συνδέεται με πιθανό κίνδυνο στειρότητας ή να υπήρχε κίνδυνος θανάτου του.*

β. Ο σύζυγος ή ο μόνιμος σύντροφος της γυναίκας να είχε συναινέσει με συμβολαιογραφικό έγγραφο και στη μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση.

Η τεχνητή γονιμοποίηση διενεργείται μετά την πάροδο έξι μηνών και πριν από τη συμπλήρωση διετίας από το θάνατο του άνδρα.

Στην υπόθεση την οποία έκρινε η **ΜΠρΘεσ 4318/2014**¹, επρόκειτο για ζεύγος που απευθύνθηκε σε μονάδα ΙΥΑ (Ιατρικώς Υποβοηθούμενης Αναπαραγωγής) και έγινε κρυσσυντήρηση γονιμοποιημένου πλέον σπέρματος που προερχόταν από γεννητικό "υλικό" και των δύο συζύγων. Ο σύζυγος έπασχε από ανίατο νόσημα από το οποίο και απεβίωσε. Πριν να αποβιώσει, παρέσχε τη συναίνεσή του για την μεταθανάτια γονιμοποίηση με ιδιόγραφη διαθήκη. Η απόφαση χορήγησε την άδεια και τονίζει: Όσον αφορά την προϋπόθεση ύπαρξης συμβολαιογραφικού εγγράφου, λαμβανομένου υπόψη της ύπαρξης έγγραφης συναίνεσης του ζεύγους για υποβολή σε μεθόδους Ιατρικώς Υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, την ύπαρξη διαθήκης, όπου ρητά ο σύζυγος δίνει τη συναίνεσή του για μεταθανάτια γονιμοποίηση αλλά και την ερμηνεία της διάταξης της § 6 του άρθρου 7 του ν. 3305/2005 για τις Μονάδες ΙΥΑ, που είναι σε κάθε περίπτωση μεταγενέστερη αυτής του άρθρου 1457 ΑΚ, σύμφωνα με την οποία ειδικό συμβολαιογραφικό έγγραφο απαιτείται μόνο εάν πρόκειται για συντρόφους ή άγαμη γυναίκα, κρίνεται ότι η διάταξη τελευταίας βουλήσεως του συζύγου δεν είναι αντίθετη προς τα χρηστά ήθη και δύναται να αναπληρώσει το συμβολαιογραφικό έγγραφο που απαιτεί η διάταξη της 1457 ΑΚ (βλ. Ι. Σ. Σπυριδάκη, *Η Τεχνητή Γονιμοποίηση*, Εκδόσεις Σάκκουλα, έτος 2006, σ. 26).

Την ίδια αιτιολογία επαναλαμβάνει με την ίδια διατύπωση η **ΠΠρΘεσ 15344/2017**², η οποία επίσης ήταν θετική σε συγκατάθεση του αποθανόντος συζύγου της αιτούσας με *ιδιόγραφη διαθήκη*. Επρόκειτο για ζεύγος που απευθύνθηκε σε μονάδα, έγινε κρυσσυντήρηση μόνον του σπέρματος του συζύγου και ο σύζυγος έπασχε από ανίατο νόσημα από το οποίο και απεβίωσε.

Στην υπόθεση που έκρινε σε δεύτερο βαθμό η **ΕφΑθ 5887/2018**³ δεν υπήρχε ούτε ιδιόγραφη διαθήκη, αλλά μόνον η έγγραφη συναίνεση των συζύγων προς τη Μονάδα ΙΥΑ. Ο σύζυγος έπασχε από ανίατο

νόσημα από το οποίο απεβίωσε, έγινε κρυσσυντήρηση σπέρματος (τέσσερις γαμέτες) και η σύζυγος υποβλήθηκε ανεπιτυχώς σε δύο προσπάθειες όσο ζούσε ο σύζυγος. Η απόφαση που χορήγησε την άδεια, αντίθετα με την πρωτόδικη, τονίζει ότι ο νομοθέτης ενέκρινε ως πλέον ασφαλές στοιχείο για την αναζήτηση της αληθινής βούλησης του συζύγου στη μεταθανάτια γονιμοποίηση την τήρηση του συμβολαιογραφικού εγγράφου. Τούτο, όμως, δεν σημαίνει ότι ο νομοθέτης ήθελε να αποκλείσει το Δικαστήριο από την αναζήτηση της αληθούς βούλησης του συζύγου στη μεταθανάτια γονιμοποίηση κατ' άλλο ασφαλή τρόπο, άλλως, η παρέμβαση του Δικαστηρίου θα ήταν μόνο διαπιστωτική και τούτο δεν συνάγεται ότι ήθελε ο νομοθέτης... Και από την έλλειψη νομικών γνώσεων των συζύγων, αβίαστα συνάγεται ότι η αληθής βούληση του θανόντος συζύγου της αιτούσας και της ίδιας, ήταν η χρησιμοποίηση των μη αναλωθέντων κρυσσυντηρημένων σπερμάτων του να γίνει και μετά το θάνατό του, οποτεδήποτε ζητηθεί απ' αυτήν για εξωσωματική γονιμοποίηση με το δικό της γεννητικό υλικό, η δε μη ύπαρξη συμβολαιογραφικού εγγράφου οφείλεται σε δικαιολογημένη άγνοιά τους, προϋπόθεση, την οποία, αν γνώριζαν, είναι βέβαιο ότι θα είχαν τηρήσει.

Αντίθετα με τις παραπάνω αποφάσεις που ασχολήθηκαν με την αίτηση της χήρας συζύγου, η **ΠΠρΘεσ 4720/2020**⁴ ασχολήθηκε με την αίτηση του χήρου συζύγου. Ο σύζυγος έπασχε από ολιγοσπερμία, λόγω της οποίας θεωρήθηκε αναγκαία η προσφυγή στην εξωσωματική γονιμοποίηση. Και οι δύο σύζυγοι έδωσαν υλικό και ακολούθησε η γονιμοποίηση πέντε βλαστοκυστών (γονιμοποιημένων ωαρίων). Στη συνέχεια έγινε χρήση των τριών βλαστοκυστών, επέτυχε η τρίτη προσπάθεια, αλλά κατά τη διάρκεια της κύησης διαγνώστηκε ανίατο νόσημα στην κυοφορούσα. Το βρέφος δεν επέζησε και η ίδια απεβίωσε μετά από λίγους μήνες, αφού συνέταξε ιδιόγραφη διαθήκη. Το δικαστήριο έδωσε την άδεια στο σύζυγο για τις δύο βλαστοκύστες που απέμειναν με τη χρήση παρένθετης μητέρας. Η απόφαση τονίζει: *αναφορικά με την προϋπόθεση ύπαρξης συμβολαιογραφικού εγγράφου, ότι το παρόν Δικαστήριο κρίνει, πως η προαναφερόμενη διάταξη τελευταίας βούλησης της συζύγου του αιτούντος, δεν είναι αντίθετη προς τα χρηστά ήθη και δύναται να αναπληρώσει το συμβολαιογραφικό έγγραφο που απαιτεί η διάταξη του άρθρου 1457 ΑΚ (βλ. Ι.*

1. ΕλλΔνη 2014. 1052.

2. ΤΝΠ-Νόμος.

3. ΝοΒ 2019. 19 με αντίθ. παρατηρήσεις Ευ. Αθανασόπουλου.

4. ΕλλΔνη 2022. 834 με σημείωση Μ. Σπυριδάκη στη σ. 837.

Σ. Σπυριδάκης, *Η Τεχνητή Γονιμοποίηση, Εκδόσεις Σάκουλα, έτος 2006, σ. 26*), *συνεκτιμωμένων στην περίπτωση αυτή α. της ύπαρξης έγγραφης συναίνεσης της συζύγου του αιτούντος για υποβολή σε μεθόδους ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής με την πρόβλεψη σε περίπτωση θανάτου τινός εκ των δύο χρήσης του γεννητικού υλικού τους από τον επιζήσαντα σύζυγο για τεκνοποίηση, β. της ύπαρξης νόμιμα δημοσιευμένης ιδιόγραφης διαθήκης, όπου ρητά η σύζυγος δίνει τη συναίνεσή της για μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση και γ. της ερμηνείας της διάταξης της § 6 του άρθρου 7 του ν. 3305/2005 για τις Μονάδες ΙΥΑ, που είναι σε κάθε περίπτωση μεταγενέστερη αυτής του άρθρου 1457 ΑΚ, σύμφωνα με την οποία ειδικό συμβολαιογραφικό έγγραφο απαιτείται μόνο εάν πρόκειται για συντρόφους ή άγαμη γυναίκα.*

Από τις παραπάνω δικαστικές αποφάσεις που ασχολήθηκαν με τη μεταθανάτια γονιμοποίηση διαφαίνεται μία τάση στη νομολογία να χορηγείται άδεια, ενώ δεν υπήρχε συμβολαιογραφική συναίνεση του αποβιώσαντες συζύγου, αλλά υπήρχε είτε έγγραφη άδεια προς τη μονάδα ΙΥΑ, είτε (και) ιδιόγραφη διαθήκη, η οποία κατά τις αποφάσεις αναπληρώνει το συμβολαιογραφικό τύπο. Όπου υπήρχε ιδιόγραφη διαθήκη, προϋπήρχε και έγγραφη συναίνεση προς το ιατρικό κέντρο, η οποία άλλωστε είναι απαραίτητη κατά την ΑΚ 1456 εδ. 1. Δεν συνέβαινε πάντοτε το αντίστροφο. Επίσης έχει χορηγηθεί άδεια σε επιζήσαντα σύζυγο μετά από το θάνατο της συζύγου του. Αξίζει να σημειωθεί ότι η κρατούσα γνώμη στη θεωρία είναι αρνητική ως προς την απουσία συμβολαιογραφικού τύπου για τη συναίνεση και γίνεται δεκτή μόνη η δυνατότητα της συναίνεσης με δημόσια (συμβολαιογραφική) διαθήκη⁵.

Στη νομολογία πρέπει να αναγνωρισθεί το ότι προσπάθησε να αναζητήσει λύση σε τραγικές περιπτώσεις συζύγων που είχαν ήδη καταφύγει στην τεχνητή γονιμοποίηση και στη συνέχεια ο ένας από τους δύο ασθένησε σοβαρότατα. Και τα δύο όμως, δηλαδή και η απλή έγγραφη δήλωση και η ιδιόγραφη διαθήκη είναι αντίθετα με το γράμμα του νόμου, που κατά την ΑΚ 1457 (β' προϋπόθεση), απαιτεί ρητά συναίνεση *“με συμβολαιογραφικό έγγραφο και (δηλαδή ειδική,*

πρόσθετη, συναίνεση) στη μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση”. Μάλιστα ο συμβολαιογραφικός τύπος προστατεύει από την अपαράδεκτη “επιδημία” των πλαστών ιδιόγραφων διαθηκών. Εξάλλου δεν είναι ορθό να χρησιμοποιείται επιχείρημα από το άρθρο 7 § 6 ν. 3305/2005, το οποίο είναι μεν μεταγενέστερο από την ΑΚ 1457, αλλά αναφέρεται στην κρυσσταλλήρηση, περιέχεται στο νόμο που είναι εκτελεστικός των ΑΚ 1455 επ και ρυθμίζει τα ειδικότερα θέματα και σε καμία περίπτωση δεν καταργεί τις γενικές προϋποθέσεις.

Εκείνο μόνον το ζήτημα που απαιτεί λύση είναι ότι εάν είχε προηγηθεί γονιμοποίηση και διασώζεται γονιμοποιημένο ωάριο, είναι ένας τρόπος για να προστατευθεί αυτό το γονιμοποιημένο ωάριο που είναι φορέας ζωής. Για το λόγο αυτό νομίζω ότι σε τέτοια περίπτωση πρέπει να χορηγηθεί άδεια στην επιζώσα σύζυγο να κυοφορήσει το γονιμοποιημένο με το σπέρμα του αποθανόντος συζύγου της ωάριο, εφόσον προκύπτει σαφώς η βούλησή του, *ακόμη και χωρίς συμβολαιογραφικό έγγραφο*. Αν διασώζεται μόνον κρυσσταλλημένο σπέρμα (γαμέτης) και η συναίνεση δεν είναι συμβολαιογραφική, δεν θα χορηγηθεί η άδεια.

Εάν έχει αποθάνει η σύζυγος, θα μπορούσε να υποστηριχθεί το ίδιο; Η προσφυγή σε παρένθετη μητρότητα σε άγαμο μοναχικό άνδρα, όπως συνάγεται από την ΑΚ 1456 εδ. 2 δεν επιτρέπεται. Βεβαίως δεν είναι η περίπτωση του χήρου συζύγου ίδια και συντρέχει πάλι ανάγκη προστασίας του γονιμοποιημένου ωαρίου, όπως φαίνεται από τη μοναδική περίπτωση που αντιμετώπισε παρόμοιο ζήτημα. Η απόφαση χορήγησε άδεια για μεταθανάτια γονιμοποίηση με χρήση παρένθετης, χωρίς να κατονομάζει την παρένθετη μητέρα. Αυτό σημαίνει ότι θα χρειαζόταν νέα δικαστική άδεια για δανεισμό μήτρας, αφού προηγηθεί η συμφωνία με την κυοφόρο⁶. Αυτές οι δυσκολίες φαίνονται πάρα πολλές, θα έλεγα ανυπέρβλητες, είτε για να επιτραπεί, είτε για να υλοποιηθεί κάτι ανάλογο.

2. Θέματα παρένθετης μητρότητας

Η απόφαση **ΕφΑθ 2800/2022**⁷ έκανε δεκτή την αίτηση για την χορήγηση άδειας παρένθετης μητρότητας

5. Πρβλ. Γεωργιάδη, ΟικογΔ, 3η έκδ., § 25 αριθ. 8 και υποσημ 6, 7 όπου και παραπομπές στην αντίθετη νομολογία, Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ΟικογΔ ΙΙ, 8η έκδ. (2021) σ. 41, Κοτζάμπαση ΕγχοικογΔ 3η έκδ. (2023) § 22 V 1, Τροκάνας, Συναίνεση σε μεταθανάτια γονιμοποίηση με ιδιόγραφη διαθήκη, ΧρΔ 2016. 637 επ.

6. Πρβλ. Γεωργιάδη, ΟικογΔ, 3η έκδ. (2022), § 25 αριθ. 11, που δεν αποκλείει με την υποβολή αίτησης προς άδεια για τη μεταθανάτια, να συνυποβάλλεται και το αίτημα προς δανεισμό μήτρας.
7. ΕλλΔνη 2023. 1139 = ΕΦΑΠΟΛΔ 2023. 522 με παρατηρήσεις Μ. Σπυριδάκη. Βλ. μετά από την απόφαση, αναλυτικές παρατηρήσεις Παπαδοπούλου-Κλαμαρή, ΕλλΔνη 2023. 1144, ως

σε γυναίκα που είχε προηγουμένως συνάψει *συμφωνία και με άλλη υποψήφια κυοφόρο* η οποία δεν οδήγησε σε κυοφορία και γέννηση. Φαίνεται ότι το Πρωτοδικείο είχε απορρίψει την αίτηση λόγω παράνομου οικονομικού ανταλλάγματος, διότι διεβίβασε την δικογραφία στον αρμόδιο εισαγγελέα προκειμένου να ελεγχθεί σχετικώς. Η απόφαση του Εφετείου τονίζει πάντως ότι όταν η κυοφόρος αποσκοπεί στην άντληση προσωπικού κέρδους υπό μορφή ανταλλάγματος, η συμφωνία είναι άκυρη, χωρίς εφαρμογή της ΑΚ 181.

Η απόφαση **ΕφΑθ 972/2023**⁸ χορήγησε την άδεια την οποία είχε απορρίψει η προσβαλλομένη 90/2022 ΠΠΡΑθ. Η κυοφόρος είναι διαζευγμένη με 4 τέκνα (τα δύο εκτός γάμου) και η συμφωνία φαίνεται ότι είχε συναφθεί το έτος 2021 (έτος αιτήσεως για την άδεια), ενώ το 2019 είχε συναφθεί *άλλη συμφωνία με άλλη υποψήφια μητέρα* και είχε εκδοθεί η 783/2019 απόφαση του ως άνω Δικαστηρίου. Δηλαδή η κυοφόρος είχε συνάψει νέα συμφωνία σε κοντινή απόσταση από την πρώτη. Το Εφετείο δέχεται ότι... *Δεν απαιτείται να υπάρχει οποιοσδήποτε μορφής προσωπική σχέση της κυοφόρου με την αιτούσα και δεν ενδιαφέρεται για τα αλτρουιστικά ή μη κίνητρα της τελευταίας, καθώς η ψυχική στάση του υποκειμένου απέναντι σε μια νόμιμη συμπεριφορά του είναι αδιάφορη για το δίκαιο. Επομένως, δεν απαγορεύεται, αντίθετα είναι καθ' όλα νόμιμο να έχει η κυοφόρος κάποιες οικονομικές απολαβές και επίσης, δεν απαγορεύεται αφού ο εσωτερικός κόσμος από μόνος του και χωρίς συνάρτηση με παράνομη συμπεριφορά δεν ενδιαφέρει το δίκαιο μία γυναίκα να αποβλέψει σε αυτές τις απολαβές, προκειμένου να προσφερθεί να γίνει παρένθετη μητέρα... Εξάλλου, ακόμη και ο σκοπός κτήσης της νόμιμης αποζημίωσης δεν καθιστά επιλήψιμα τα κίνητρα της κυοφόρου ούτε σιγματίζει με ανηθικότητα τη συμφωνία της παρένθετης μητρότητας. Επίσης, ο νόμος δεν θέτει αριθμητικό περιορισμό για τις φορές που μπορεί η ίδια γυναίκα να αναλάβει το ρόλο της παρένθετης.*

Η απόφαση *προβληματίζει* διότι τονίζει ότι όχι μόνον δεν απαγορεύονται οι οικονομικές απολαβές, αλλά και ότι *δεν ενδιαφέρει το δίκαιο μία γυναίκα να αποβλέψει σε αυτές τις απολαβές, προκειμένου να*

προσφερθεί να γίνει παρένθετη μητέρα. Επίσης ο νόμος δεν θέτει αριθμητικό περιορισμό για τις φορές που μπορεί η ίδια γυναίκα να αναλάβει το ρόλο της παρένθετης. Στις προϋποθέσεις όμως για την παροχή άδειας (ΑΚ 1458) τονίζεται η έλλειψη ανταλλάγματος, η αδυναμία κυοφορίας της υποβοηθούμενης και η καταλληλότητα, ακριβέστερα η κυοφορία χωρίς διακινδύνευση της κυοφόρου. Η συμφωνία της ίδιας κυοφόρου με διαφορετικές γυναίκες σε διάστημα δύο (2) ετών προκαλεί σοβαρές υπόνοιες ως προς το ανταλλάγμα και την επίμονη αναζήτηση ανταλλάγματος, που παραπέμπει σε εμπορευματοποίηση της μητρότητας και θέτει ερωτηματικά ως προς την κατάσταση της υγείας της κυοφόρου.

Αντιστρόφως, η προηγούμενη εφετειακή έκριση περίπτωση με δύο συμφωνίες της υποψήφιας κοινωνικής μητέρας με *δύο διαφορετικές* γυναίκες. Και αυτή η απόφαση προβληματίζει διότι οι οικονομικές συναλλαγές είναι πολύ πιθανές με διαφορετικές γυναίκες. Γενικώς η ύπαρξη *περισσοτέρων συμφωνιών* από την κοινωνική μητέρα ή περισσοτέρων συμφωνιών εκ μέρους της κυοφόρου, παραπέμπει σε επανειλημμένες συναλλαγές και αυτό αντιστρατεύεται το "χωρίς αντάλλαγμα".

Η απόφαση **ΜΠΡΑθ 21/2021**⁹ αναγνωρίζει ότι έχει ισχύ δεδικασμένου στην Ελλάδα απόφαση δικαστηρίου της Πολιτείας Καλιφόρνια των ΗΠΑ (2019), η οποία επικύρωσε συμφωνία για παρένθετη μητρότητα μεταξύ της αλλοδαπής κυοφόρου με άγαμο μοναχικό άνδρα ελληνικής υπηκοότητας, που ανέλαβε επαγγελματικό ταξίδι στις ΗΠΑ. Η αλλοδαπή απόφαση ανεγνώρισε τον αιτούντα ως μοναδικό γονέα του τέκνου που επρόκειτο να γεννηθεί μεταξύ συγκεκριμένων ημερομηνιών, ενώ η μέλλουσα κυοφόρος και ο σύζυγός της που είχαν ήδη παραιτηθεί από την επιμέλεια, ανεκνήρυχθησαν *μη νόμιμοι* γονείς του τέκνου. Η απόφαση τονίζει ότι εφαρμόστηκε το δίκαιο της Πολιτείας Καλιφόρνια ως δίκαιο της χώρας της συνήθους διαμονής της κυοφόρου και ότι η αναγνώριση δεν αντιβαίνει στην ελληνική δημόσια τάξη. Πάντως σημειώνει ότι κατά την κρατούσα γνώμη στην Ελλάδα η προσφυγή σε παρένθετη μητρότητα είναι ανεπίτρεπτη σε άγαμο μοναχικό άνδρα. Στη συνέχεια, ο αιτών, ο οποίος μετοίκησε στην Ελλάδα, ζήτησε από το Ειδικό Ληξιαρχείο Αθηνών την καταχώριση της γέννησης του ανηλίκου και η Προϊσταμένη του Ειδικού Ληξιαρχείου αρνήθηκε, λόγω του μη

προς την έννοια του ανταλλάγματος, το οποίο νομίμως μπορεί να ανέλθει εκτός από τα έξοδα τοκετού στις 20.000 ευρώ και η οποία θεωρεί επιβεβλημένη την αύξηση των μέτρων προστασίας των κυοφόρων.

8. ΤΝΠ-Νόμος.

9. Βλ. παρακάτω σ. 565.

επιτρεπτού της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής σε άνδρα. Μετά από την άρνηση της Υπηρεσίας, εξεδόθη η απόφαση ΜΠρΑθ 2910/2023¹⁰ η οποία διέτασε την εγγραφή στο Ειδικό Ληξιαρχείο, χωρίς ειδικότερη αιτιολογία και με βάση την προηγηθείσα απόφαση και τα έγγραφα που προσεκομίσθησαν.

Η απόφαση ΜΠρΑθ 1101/2019¹¹, ασχολήθηκε με το αν έχει αποκτήσει στην Ελλάδα ισχύ δεδικασμένου δικαστική επικύρωση συμφωνίας παρένθετης μητρότητας από τη Ν. Αφρική.

Οι αιτούντες άνδρες είχαν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης στην Ελλάδα και προσέφυγαν στην παρένθετη μητρότητα στη Ν. Αφρική. Το συμφωνητικό επικυρώθηκε από δικαστήριο της Ν. Αφρικής. Ζητήθηκε η αναγνώριση της απόφασης στην Ελλάδα (780 ΚΠολΔ). Η απόφαση απέρριψε την αίτηση και τονίζει: *Η σύσταση αυτού του μοντέλου της ομόφυλης οικογένειας είναι μια πραγματική κατάσταση αντίθετη με τις επικρατούσες αρχές και αντιλήψεις της ελληνικής κοινωνίας στις οποίες δεν αναγνωρίζεται σε ζεύγος αρρένων το δικαίωμα να προσφύγουν στην παρένθετη μητρότητα. Ειδικότερα από την ΑΚ 1458 σε συνδ. με 1456 § 1 (έγγραφο πρόσωπα με απλό έγγραφο, άγαμα και άγαμες μοναχικές με συμβ/κό) προκύπτει ότι ο νομοθέτης δεν επιτρέπει την προσφυγή τόσο σε άγαμο μοναχικό άνδρα όσο και σε ζεύγος ανδρών με σύμφωνο. Τη διαφορά τη δημιουργεί η διαφορετική τους φύση. Μόνον η γυναίκα κυοφορεί και γεννά και μόνον αυτή έχει τη σχετική αδυναμία ώστε να προσφύγει στην παρένθετη. Για να αποκτήσουν άνδρες, θα χρειαζόταν η προσφυγή στην παρένθετη μητρότητα που σημαίνει κάλυψη αδυναμίας όχι δικής τους. Αυτό ενισχύεται από το ότι ο ν. 4356/2015 αναγνώρισε σύμφωνο και σε ομόφυλα, αναγνωρίζει όμως πατρότητα μόνον σε άνδρες που έχουν συνάψει σύμφωνο με γυναίκες (άρθρο 9) και δεν επιφέρει ουδεμία τροποποίηση στην παρένθετη. Συνεπώς το δικαστήριο απέρριψε την αίτηση ως ουσιαστικά αβάσιμη λόγω αντίθεσης στη δημόσια τάξη (ΑΚ 33) και τα χρηστά ήθη, αφού είναι αντίθετη τόσο στο ισχύον νομικό πλαίσιο όσο και στις κυριαρχικές ηθικές αρχές και αντιλήψεις της Ελλάδος.*

Η ΕφΑθ 623/2021¹² απέρριψε την έφεση εναντίον της παραπάνω απόφασης, διεφώνησε όμως με το Πρωτοδικείο, διότι θεώρησε ότι η αίτηση πρέπει να

απορριφθεί ως νόμω και όχι ως ουσία αβάσιμη. Προσθέτει: *Η παροχή έννομης προστασίας του δικαιώματος στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας με βάση τη διάταξη του άρθρου 5 του Συντάγματος έχει, αναντίρρητα, ως όριο το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας των λοιπών κοινωνιών. Στην προκειμένη περίπτωση, πέραν των ανωτέρω αναφερόμενων, τίθεται εύλογα το ερώτημα, εάν διά της αναγνώρισης του δικαιώματος της ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής με τη χρήση κυοφόρου μήτρας και στον μοναχικό άνδρα προσβάλλονται βασικές εκφάνσεις της προσωπικότητας του τέκνου που πρόκειται να γεννηθεί μέσω της διαδικασίας αυτής, καθότι θα πρόκειται για τέκνο με νομικά ανύπαρκτη μητέρα, δεδομένου ότι με βάση τα ισχύοντα στην έννομη τάξη μας ουδείς δεσμός συγγένειας δημιουργείται μεταξύ της γυναίκας που κυοφορεί και του τέκνου.*

Η απόφαση του Εφετείου περιέλαβε όμως εκ παραδρομής και αιτιολογία που αναφέρεται στο μη επιτρεπτό της κοινής υιοθεσίας από ζεύγος προσώπων του ίδιου φύλου, ενώ αυτό δεν είχε σχέση με την υπόθεση. Για το λόγο αυτό, αναίρεθηκε πρόσφατα από την απόφαση ΑΠ 1099/2023¹³ κατά την ΚΠολΔ 559 αριθ. 8 περ β', επειδή δεν έλαβε υπόψη "πράγματα" που είχαν προταθεί, δηλαδή την προσφυγή στην υποκατάστατη μητρότητα. Θα μπορούσε το Ακυρωτικό να απορρίψει την αναίρεση, διότι η απόφαση του Εφετείου αναφέρεται εκτεταμένα στους λόγους για τους οποίους απορρίπτεται την παρένθετη μητρότητα σε ζεύγος προσώπων του ίδιου φύλου. Θα μπορούσε επίσης, εφόσον το διατακτικό κρίνεται ορθό, να απορρίψει την αναίρεση λόγω εν μέρει εσφαλμένης αιτιολογίας ή να αναίρεσει μόνον ως προς την εσφαλμένη αιτιολογία (ΚΠολΔ 578). Σε κάθε περίπτωση πάντως ο Άρειος Πάγος δεν εισήλθε στην ουσία της υποθέσεως.

Οι δύο παραπάνω αποφάσεις του πρώτου και δεύτερου βαθμού (ζεύγος ανδρών) πρέπει να επικροτηθούν, σε αντίθεση με τις δύο αμέσως προηγούμενες (άγαμος μοναχικός άνδρας). Η προσφυγή στην παρένθετη μητρότητα επιτρέπεται ως εξαίρεση στο δικαίό μας, μόνον σε γυναίκα, η οποία είναι και η αιτούσα τη δικαστική άδεια (ΑΚ 1458 εδ. 2) και εφόσον είναι αδύνατο να κυοφορήσει. Η δικαστική αυτή άδεια παράγει τεκμήριο μητρότητας υπέρ της αιτούσας, το οποίο μπορεί να ανατραπεί με αγωγή προσβολής της μητρότητας που ασκείται είτε από την αιτούσα είτε από

10. Βλ. παρακάτω σ. 568.

11. ΕΦΑΠΟΛΔ 2021. 351.

12. ΕλλΔνη 2022. 1131, με παρατηρήσεις Κατρά.

13. Βλ. παρακάτω σ. 445 επ.

την κυοφόρο γυναίκα που έφερε στον κόσμο το τέκνο (ΑΚ 1464). Από την άλλη μεριά, για να χρησιμοποιηθεί η αναλογία είτε νόμου είτε δικαίου ως μέθοδος πληρώσεως κενών, θα πρέπει πρώτα να διαπιστωθεί η ύπαρξη εμφανούς κενού με την έννοια ότι ο νόμος δεν περιέχει ρύθμιση για μια σχέση, η οποία αξιολογικά θα έπρεπε να ρυθμίζεται, ως ουσιωδώς όμοια με ήδη ρυθμιζόμενη. Με την περίπτωση που μια γυναίκα ανίκανη να κυοφορήσει θα προσφύγει σε παρένθετη γυναίκα, η οποία θα αναλάβει την κυοφορία, δηλ. αυτό που αδυνατεί η πρώτη, δεν μπορεί να θεωρηθεί η τελείως διαφορετική αδυναμία για τεκνοποιία ενός μόνου άνδρα *ούτε ουσιωδώς όμοια ούτε αρρύθμιστη*, με την έννοια ότι υπάρχει ανάγκη ρυθμίσεως. Οι βιολογικές διαφορές των φύλων καθιστούν αναγκαία και τη διαφορετική θεμελίωση της συγγένειας ενός τέκνου με τους γονείς του. Αλλιώς *θα έπρεπε να θεωρείται ως ανεπίτρεπτη διάκριση η ΑΚ 1463*, που προβλέπει διαφορετικούς τρόπους αποκτήσεως συγγένειας με τη μητέρα και τον πατέρα (γέννηση - τεκμήριο καταγωγής από γάμο και αναγνώριση αντιστοίχως).

Εκτός αυτού δημιουργούνται *ανυπέρβλητα προβλήματα ως προς τη μητέρα του παιδιού. Τέκνο χωρίς μητέρα με γνωστό, δηλ. τεκμαιρόμενο πατέρα, δεν αναγνωρίζεται στο δίκαιό μας* Η συγγένεια με τη μητέρα και τους συγγενείς συνάγεται από τη γέννηση (ΑΚ 1463 εδ. 1) ή δημιουργείται με το τεκμήριο μητρότητας στην παρένθετη μητρότητα, το οποίο μπορεί να ανατραπεί, μόνον αν αποδειχθεί ότι το τέκνο κατάγεται και βιολογικά από την κυοφόρο (ΑΚ 1464). *Τεκμήριο μητρότητας δεν μπορεί να υπάρξει ως τεκμήριο πατρότητας*, αφού οι διατάξεις για τη συγγένεια δεν επιδέχονται αναλογία¹⁴. Καταδίκη ενός παιδιού στη στέρηση μητέρας θα πρέπει να θεωρηθεί αντίθετη με την προστασία της ανηλικότητας και της παιδικής ηλικίας από το Σύνταγμα (21 § 1), ενώ γενικότερα η παρένθετη θέτει συνταγματικές επιφυλάξεις και ως προς την προστασία της μητρότητας. *Συνεπώς παρένθετη μητρότητα σε άνδρα δεν είναι δυνατή.*

Σε ζεύγος ανδρών επίσης δεν είναι δυνατή, διότι στο ελληνικό δίκιο της υποβοήθησης δεν επιτρέπεται η προσφυγή προσώπων του ίδιου φύλου στις μεθόδους της ιατρικώς υποβοηθούμενης παραγωγής. Ο ΑΚ για την άγαμη μοναχική γυναίκα τονίζει τη συναίνεση του συντρόφου της με τον οποίο συμβιώνει σε ελεύθερη

ένωση. *Επομένως ούτε δύο άνδρες ούτε δύο γυναίκες* Προβληματίζει επίσης η απόφαση του Δικαστηρίου της Ν. Αφρικής που απλώς επικύρωσε την συμφωνία, χωρίς να ζητήσει και να ελέγξει άλλες προϋποθέσεις, όπως η έλλειψη ανταλλάγματος ή η κατάσταση υγείας της κυοφόρου. Δηλαδή η απόφαση είναι αντίθετη και με τις αυστηρές προϋποθέσεις παρένθετης μητρότητας που ισχύουν στο ελληνικό δίκαιο.

Δύο σκέψεις ακόμη για την παρένθετη μητρότητα, διότι πολλές επιφυλάξεις, σχετικές με την προστασία της μητρότητας, και συνταγματικής φύσης (Συντ. 21 § 1) δικαιολογούνται. Το αντάλλαγμα που προβλέπεται για την κυοφορία και θεωρείται αποζημίωση ή αναλόγως αποκατάσταση δαπάνης για τους μήνες της κυοφορίας, την αποχή από την εργασία και τον τοκετό (έως 20.000!), είναι περισσότερο από πιθανό να οδηγήσει σε εμπορευματοποίηση της μητρότητας, η οποία δυστυχώς μπορεί να είναι επαναλαμβανόμενη, χωρίς να ελέγχεται επαρκώς η κατάσταση της υγείας της κυοφόρου. Παλαιότερα έπρεπε και οι δύο γυναίκες να κατοικούν στην Ελλάδα και δυστυχώς πλέον αρκεί διαζευκτικά ή η κυοφόρος ή η γυναίκα που επιθυμεί το παιδί να έχει κατοικία ή απλώς προσωρινή διαμονή στην Ελλάδα¹⁵. Η Ελλάδα γίνεται πόλος έλξης για την παρένθετη μητρότητα που καλείται αλλιώς δανεισμός μήτρας και η κυοφόρος μπορεί να εκμεταλλεύεται την επιθυμία αυτών που θέλουν να αποκτήσουν τέκνο, αλλά να καθίσταται και η ίδια αντικείμενο εκμετάλλευσης.

Η κυοφόρος μητέρα θα παραδώσει το βρέφος μόλις το γεννήσει, χωρίς να το θηλάσει και δεν θα έχει επικοινωνία μαζί του ούτε κανένα άλλο δεσμό. Δεν της επιτρέπεται να το κρατήσει αν δεθεί συναισθηματικά μαζί του, πράγμα πολύ πιθανό γιατί μιλάμε για ανθρώπινα πλάσματα με μακρά κυοφορία. Το δικαστήριο δεν μπορεί εύκολα να ελέγξει αν τα ωάρια είναι πράγματι ξένα προς αυτή και επειδή είναι πιο εύκολο να κυοφορήσει με δικά της ωάρια, αυτό φαίνεται αρκετά πιθανό. Στις δικαστικές άδειες για την παρένθετη μητρότητα αναφέρεται βεβαίως με πάγια διατύπωση ότι *“θα κυοφορήσει με ωάρια της κοινωνικής ή ξένα”,* αλλά αυτό δεν θα τηρείται πάντοτε. Βεβαίως μπορεί στην περίπτωση αυτή να προσβάλει την μητρότητα, αλλά αυτό δεν το έχει τολμήσει καμία κυοφόρος,

14. Παντελίδου, 1ση μεταχείριση και ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή ΕΦΑΠΟΛΔ 2011 σ. 243 επ.

15. Ορθά η ΠΠρθεσ 10149/2022 ΤΝΠ-Νόμος ανέβαλε για να προσκομισθεί έγγραφο από το οποίο αποδεικνύεται **νόμιμη** διαμονή της κυοφόρου στην Ελλάδα.

Δηλαδή απομακρύνεται τελικώς η πραγματική μάνα από το βρέφος.

Η κατάσταση δεν βελτιώνεται αν κυοφορήσει φίλη ή συγγενής, δηλαδή αν η συμφωνία είναι εντελώς αφιλοκερδής. Επειδή το πιθανότερο είναι ότι αυτή δεν θα απομακρυνθεί από το περιβάλλον του παιδιού, θα είναι συγχρόνως μάνα και θεία ή μάνα και γιαγιά ή μάνα και φίλη. Θα επικοινωνεί και μαζί δεν θα επικοινωνεί με το παιδί.

Εξέθεσα τις παραπάνω απλές σκέψεις για να δείξω πρώτα ότι όλα μέτρα και αν ληφθούν, όσες ποινικές ευθύνες και να προβλέπονται, ο δανεισμός μήτρας είναι προβληματικός. Και για ένα άλλο λόγο: Την κατάσταση της κυοφόρου την σκέφθηκε κανείς; Δεν αρκεί ότι το δέχθηκε και ισχύει η συμφωνία. Δεν είναι όλα θέμα συμφωνίας και μάλιστα στο οικογενειακό δίκαιο και στις οικογενειακές σχέσεις. Ευάλωτες ως προς τα προς το ζην γυναίκες θα συμφωνούν και θα το μετανιώνουν, χωρίς επιστροφή. Και πόσο μπορεί να είναι ευτυχισμένη η μητρότητα που στηρίζεται στη δυστυχία μιας μητέρας;

3. Γονιμοποίηση από τρίτο δότη και επιμέλεια

Η **ΜΠρΘεσ 6175/2020** αδημ. ασχολήθηκε με την εξής υπόθεση: Δύο γυναίκες είχαν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης στο Ηνωμένο Βασίλειο, που έγινε αργότερα «γάμος» και η μία εξ αυτών γέννησε κοριτσάκι με τη μέθοδο της τεχνητής σπερματέγχυσης. Η σχέση τους διερράγη και κατά τη διάρκεια ενός μακρού και σκληρού δικαστικού αγώνα η επιμέλεια ανετέθη στη γυναίκα που δεν γέννησε το παιδί, με δικαίωμα επικοινωνίας της μητέρας. Η πρώτη επέτυχε άδεια μετοίκησης στην Ελλάδα και ζήτησε την αναγνώριση της απόφασης. Η αίτηση απερρίφθη πρωτοδίκως. Το δικαστήριο έκρινε ότι η ανωτέρω απόφαση αντίκειται στην Ελληνική δημόσια τάξη και τα (ελληνικά) χρηστά ήθη, κατ' άρθρο 33 ΑΚ, καθότι, σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο φορείς της γονικής μέριμνας είναι, στα γεννημένα σε γάμο (ανήλικα) τέκνα οι δύο γονείς (ΑΚ 1510 § 1 εδ. α'), και στα γεννημένα τέκνα χωρίς γάμο των γονέων τους η γονική μέριμνα ανήκει στη μητέρα τους, ο δε γάμος μεταξύ ομοφύλων στην Ελλάδα είναι ανυπόστατος. Οι δύο γυναίκες δεν ήταν αμφοτέρως φορείς της επιμέλειας της ανήλικης, όπως αυτό ίσχυε, στον τόπο έκδοσης της απόφασης, διότι στην ελληνική έννομη τάξη είναι κυρίαρχη η άποψη ότι η οικογένεια προϋποθέτει διαφορετικό φύλο των συντρόφων και η σχέση γονέων και τέκνων ως καταγωγή από άτομα διαφορετικού φύλου είναι θεμελιώδης κανόνας.

Η **ΜΕφΘεσ 159/2022**¹⁶ εξαφάνισε την πρωτόδικη απόφαση διότι το Εφετείο έκρινε ότι η υπό κρίση αλλοδαπή απόφαση δεν αντίκειται στη δημόσια τάξη κατά τη διάταξη του άρθρου 33 ΑΚ και τα χρηστά ήθη, ούτε προκαλεί διαταραχή στην ελληνική έννομη τάξη. Η απόφαση τονίζει: *Η ελληνική νομοθεσία και νομολογία, με θεμέλιο και μοναδικό κριτήριο τις βασικές και θεμελιώδους σημασίας αρχές και αντιλήψεις, που διέπουν σήμερα τη ζωή στην ελληνική κοινωνία, αποβλέπει κυριαρχικά στο συμφέρον και στη δυνατότητα ομαλής ψυχοπνευματικής ανάπτυξης των ανηλίκων παιδιών σε ένα υγιές κοινωνικό περιβάλλον, διασφαλιζόμενων πλήρως των δικαιωμάτων και των συμφερόντων τους. Κατά συνέπεια, το μοντέλο της οικογένειας, που η σύνθεση των μελών της αποτελεί διαφορετική περίπτωση σε σχέση με τα καθιερωμένα δεν προκαλεί τις κυρίαρχες κοινωνικές αντιλήψεις διότι τελικά αυτή η διαφορετικότητα δεν μπορεί να αποβεί σε βάρος του πραγματικού συμφέροντος του τέκνου, ενώ η ελληνική κοινωνία τυχάνει πλέον αρκετά προετοιμασμένη να αντιμετωπίσει και να διαχειριστεί τέτοιες καταστάσεις και αρκετά προοδευτική να φιλοξενήσει αρμονικά στους κόλπους της και να ανεχθεί την ύπαρξη και της ομόφυλης οικογένειας μετά τέκνων. Ήδη, η ελληνική έννομη τάξη (ΑΚ 1455, 1456, 1458) επιτρέπει στη μόνη γυναίκα την τεκνοποίηση μέσω παρένθετης μητέρας, αλλά και το σύμφωνο συμβίωσης μεταξύ ομοφύλων ζευγαριών. Ως εκ τούτου, στην προκειμένη περίπτωση, η άρνηση αναγνώρισης του δεδουλευμένου που απορρέει από την ως άνω δικαστική απόφαση για την επιμέλεια της ανήλικης, υπό την αιτιολογία ότι οι ομόφυλες γονείς της τέλεσαν νομίμως γάμο στην αλλοδαπή, θεσμό που αγνοεί προς το παρόν η εγχώρια έννομη τάξη, παρότι μέχρι το τέλος του έτους 2021 τουλάχιστον (15) χώρες της ΕΕ έχουν θεσπίσει, θα αποτρέψει τελικώς να παράγει και στη χώρα μας τα έννομα αποτελέσματά της η ρητή άδεια του αλλοδαπού δικαστηρίου να εγκατασταθεί η ανήλικη στην χώρα μας μόνο με τον ένα γονέα που του έχει παραχωρηθεί το σχετικό δικαίωμα, γεγονός που προσκρούει βάνουσα και αντιπαρατεύεται το πραγματικό συμφέρον του ανηλίκου και είναι αποδοκιμαστέο από τη διεθνή και ελληνική έννομη τάξη, αφού θα εισάγει δυσμενή διάκριση σε βάρος της ανήλικης εξαιτίας του γενετήσιου προσανατολισμού των γονέων της. Επομένως, η υπό κρίση*

16. ΕλλΔνη 2022. 1404 με παρατηρήσεις Αθ. Πανταζόπουλου.

αλλοδαπή απόφαση δεν αντίκειται στη δημόσια τάξη κατά τη διάταξη του άρθρου 33 ΑΚ και τα χρηστά ήθη, ούτε, είναι αντίθετη σε κυριαρχικές ηθικές αρχές και αντιλήψεις, που διέπουν στην παρούσα χρονική περίοδο τη ζωή και το βιοτικό ρυθμό της Ελλάδας, ούτε προκαλεί διαταραχή στην ελληνική έννομη τάξη, εάν πραγματοποιηθούν ή απλώς εξαγγελθούν οι έννομες συνέπειες τις οποίες απονέμει ο ανωτέρω κανόνας του αλλοδαπού (βρετανικού) δικαίου στα συγκεκριμένα πραγματικά γεγονότα και είναι βέβαιο ότι η αναγνώρισή της διά του ανωτέρω περιγραφόμενου τρόπου, είναι καθόλα ανεκτή από τον κρατούντα στη χώρα μας βιοτικό και κοινωνικό ρυθμό, ενώ αντίθετα η απόρριψή της υπό κρίση αίτησης καταλήγει στο, απολύτως αποδοκιμαστέο από την ελληνική δημόσια τάξη, αποτέλεσμα της καταπάτησης του αληθινού, σωματικού, υλικού, πνευματικού, ψυχικού, ηθικού και γενικά κάθε είδους, συμφέροντος της ανήλικης κόρης των διαδίκων, συμφέροντος, που αποσκοπεί στην ανάπτυξη της σε μια ανεξάρτητη και υπεύθυνη προσωπικότητα.

Επομένως η **ΜΕΦΘΕΣ 159/2022** έκρινε ότι η υπό κρίση αλλοδαπή απόφαση δεν αντίκειται στη δημόσια τάξη κατά τη διάταξη του άρθρου 33 ΑΚ και τα χρηστά ήθη, ούτε προκαλεί διαταραχή στην ελληνική έννομη τάξη. Κατά το Εφετείο, Η άρνηση αναγνώρισης θα αποτρέψει την εγκατάσταση της ανήλικης στη χώρα μας με τον ένα γονέα, γεγονός που προσκρούει βάναυσα και αντιστρατεύεται το πραγματικό συμφέρον του ανηλίκου και είναι αποδοκιμαστέο από τη διεθνή και ελληνική έννομη τάξη, αφού θα εισάγει δυσμενή διάκριση σε βάρος της ανήλικης εξαιτίας του γενετήσιου προσανατολισμού των γονέων της.

Η απόφαση του Εφετείου δεν με βρίσκει σύμφωνη. Επανελημμένα η απόφαση αναφέρεται σε "γονείς", "κόρη των διαδίκων", "μητέρα" στην οποία έχει ανατεθεί η επιμέλεια, δηλαδή με την αναγνώριση της αλλοδαπής απόφασης η ελληνική εφετειακή αναγνωρίζει εμμέσως πλην σαφώς την έννομη σχέση του γάμου μεταξύ των διαδίκων γυναικών του ίδιου φύλου, η οποία κατά το ελληνικό δίκαιο είναι ανυπόστατη. Ανυπόστατος γάμος είναι όμως μη ανεκτός από τον κοινωνικό ρυθμό. Αντί να εστιάζει στην αντίθεση προς τη δημόσια τάξη, αντιστρόφως δέχεται ότι η μη αναγνώριση αποδοκιμάζεται, ενώ η μη αντίθεση είναι το ζητούμενο. Η δυσμενής διάκριση εξαιτίας του γενετήσιου προσανατολισμού που επικαλείται η απόφαση προβλέπεται

από τον ΑΚ, αλλά ως (αρνητικό) κριτήριο για την ανάθεση της γονικής μέριμνας από το δικαστήριο μεταξύ των γονέων και δεν έχει σχέση με την υπό κρίση περίπτωση. Η δε επίκληση του συμφέροντος του τέκνου οδηγεί στην κρίση επί της ουσίας, ενώ το δικαστήριο δεν εισήλθε καθόλου στην ουσία της κρίσης του αγγλικού δικαστηρίου. Πώς λοιπόν επικαλείται το συμφέρον και αναφέρεται στη βάνουση προσβολή του; Προλαβαίνω το ερώτημα: μήπως έτσι όμως εξυπηρετείται το συμφέρον και προστατεύεται η ανήλικη; Νομίζω ότι η έννοια της δημόσιας τάξης δεν είναι κατώτερη από το συμφέρον, αφού το συμφέρον συγκαθορίζει την έννοια της. Δεν τίθεται θέμα σύγκρισης ανώτερου και κατώτερου, ούτε επιτρέπεται στο όνομα του συμφέροντος να αγνοείται κάθε απόφαση αλλοδαπού δικαστηρίου και ιδίως όταν οδηγεί εμμέσως στην αναγνώριση γάμου. Προτιμότερη θεωρώ την απόρριψη και την επικύρωση της πρωτόδικης αποφάσεως. Ως προς το τι συμφέρον πραγματικά την ανήλικη, υπάρχουν στο δικαίό μας προστατευτικοί θεσμοί ως προς την ανάθεση της φροντίδας του ανηλίκου (αναδοχή ανηλίκου) ή την ανάθεση της επιμέλειας (επιτροπεία) και διαδικασία που προστατεύει τον ανήλικο και κυρίως θα επιτρέψει στο δικαστήριο να εισέλθει στην ουσία και να ελέγξει τι πραγματικά συμφέρον τον ανήλικο.

Γ. Ο πρόσφατος νόμος 5089/2024 «Ισότητα στον πολιτικό γάμο, τροποποίηση του Αστικού Κώδικα και άλλες διατάξεις»

1. Γενικά

Με το ν. 5089/2024 προσετέθη στην ΑΚ 1350 § 1 (όροι σύναψης του γάμου) νέο εδάφιο, το εξής: Ο γάμος συνάπτεται μεταξύ δύο προσώπων διαφορετικού ή ίδιου φύλου. Πρέπει λοιπόν να εξετασθεί η επίδραση του νέου νόμου στην ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή (μεταθανάτια γονιμοποίηση, παρένθετη μητρότητα, γονιμοποίηση από τρίτο δότη και επιμέλεια), αν και οι διατάξεις για την υποβοήθηση και την επιμέλεια δεν υπέστησαν κάποια άμεση μεταβολή.

Ως προς την αναγκαιότητα της κατάργησης της διαφοράς φύλου, την αρχή της ισότητας και τη συνταγματικότητα αξίζει να σημειωθούν τα εξής:

2. Η μη αναγκαιότητα

Στη χώρα μας ισχύει το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης αρχικώς (ν. 3719/2008) μεταξύ ετεροφύλων και από το 2015 (ν. 4356/2015) και μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου, με συνέπειες σε μεγάλη έκταση

παρόμοιες με τα αποτελέσματα του γάμου ως προς την προστασία των τέκνων και τις περιουσιακές συνέπειες μεταξύ των συντρόφων.

Από την άποψη του ευρωπαϊκού δικαίου, την ΕΣΔΑ και τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του ανθρώπου (ΕΔΔΑ), *δεν προκύπτει* ούτε υποχρέωση για θέσπιση του γάμου ούτε δικαίωμα για νομική τυποποίηση της σχέσης με πρόσωπο του ίδιου φύλου μέσω του γάμου. Το σύμφωνο συμβίωσης (ν. 3719/2008 και 4356/2015), ανεξαρτήτως των διαφορών για το περιεχόμενο της ρύθμισης, συντέινει σε αυτό, διότι προσφέρει προστασία σε ενώσεις προσώπων του αυτού φύλου.

Αναγνωρίζεται έτσι από το ΕΔΔΑ υποχρέωση των κρατών να νομοθετήσουν *εναλλακτικούς* θεσμούς (π.χ. αστική ένωση, σύμφωνο συμβίωσης)¹⁷ με διμερείς συνέπειες στη σχέση ατόμων *ιδίου* φύλου, όχι όμως και στη σχέση του ζεύγους με το φυσικό ή από υιοθεσία τέκνο του ενός μέλους της σχέσης. Δεν αναγνωρίζεται υποχρέωση του κράτους να νομοθετήσει δικαίωμα υιοθεσίας τέκνων από ζεύγος προσώπων του ίδιου φύλου. Επιτρέπεται κατά την ΕΣΔΑ ο εναλλακτικός έναντι του γάμου θεσμός της αστικής ενώσεως ζεύγους διαφορετικού ή ίδιου φύλου *να μην είναι νομικά ισοδύναμος* προς τον γάμο ετερόφυλου ζεύγους¹⁸, όπως π.χ. να μην επιτρέπεται το δικαίωμα υιοθεσίας στο ζεύγος ή δικαίωμα στο ένα μέλος του ζεύγους να υιοθετηθεί το τέκνο του άλλου μέλους. Με άλλα λόγια, *δεν είναι υποχρεωμένο το κράτος να εξομοιώσει σύμφωνο και γάμο*.

Εξάλλου η ΕΣΔΑ καταλείπει *ευρύ περιθώριο εκτιμήσεως* σε κάθε κράτος και δεν αποτελεί παράβαση των άρθρων 8 και 14 της ΕΣΔΑ η άποψη του κράτους ότι το περιβάλλον αναπύξεως ενός θετού παιδιού πρέπει να εξασφαλίζει πατρικό και μητρικό πρότυπο και το παραδοσιακό σχήμα ρόλων - σχέσεων άνδρα και γυναίκας και ότι επομένως ένας ομοφυλόφιλος ή ζεύγος προσώπων του ίδιου φύλου μπορούν να αποκλείονται από το δικαίωμα υιοθεσίας όχι επειδή είναι ηθικά ακατάλληλοι ως γονείς λόγω του σεξουαλικού προσανατολισμού τους, αλλά επειδή τα προς υιοθεσία τέκνα *θα στερηθούν το παραπάνω κοινωνικό πρότυπο οικογένειας και σχέσεων άνδρα και γυναίκας*¹⁹.

17. Orlandi and others v. Italy 14.12.2017, Maymulakhin and Markiv v. Ukraine 1.6.2023.

18. Schalk and Kopf v. Austria 24.6.2010.

19. Fretté v. France 26.2.2002.

3. Η αντίθεση με το Σύνταγμα

Η διαφορά φύλου είναι στοιχείο της *ουσιώδους* δομής του προστατευόμενου από το Σύνταγμα (21 § 1 Συντ.) θεσμού του γάμου και *δεν μπορεί να καταργηθεί* από τον κοινό νομοθέτη²⁰. Ο *κοινός νομοθέτης* δεν μπορεί να καταργήσει το γάμο ούτε να μεταβάλει τα θεμελιώδη αυτά χαρακτηριστικά του²¹. Εφόσον ανάγεται η διαφορά φύλου στην ουσία του γάμου, ο γάμος που προστατεύεται από το Σύνταγμα είναι μόνον ο γάμος με τη διαφορά φύλου. Με άλλα λόγια, δεν θα προστατεύεται η νέα μορφή "γάμου" με την κατάργηση της διαφοράς φύλου, διότι δεν θα αποτελεί γάμο. Η λογική συνέπεια είναι ότι θέσπιση γάμου, όχι άλλης ένωσης, μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου είναι *αντισυνταγματική*. Δεν υπάρχει συνεπώς θεσμική εγγύηση από το Σύνταγμα, για παράδειγμα ότι η σύναψη γάμου δεν οδηγεί σε δυσμενείς συνέπειες. Και όχι μόνον αυτό, αλλά η αντισυνταγματικότητα θα έχει ως συνέπεια ότι η σύναψη γάμου θα οδηγεί σε *ανυπόστατο* γάμο. Ανυπόστατος γάμος θα σημαίνει ότι δεν θα έχει έννομες συνέπειες η νέα ΑΚ 1350 § 1 εδ. 1 και ότι δεν θα επιτρέπεται μεταξύ των άλλων η υιοθεσία.

4. Η παραβίαση της ισότητας

Δεν είναι θέμα επίσης θέμα *ισότητας* να καταργηθεί η διαφορά φύλου. Όπως σωστά επισημαίνει η απόφαση ΠΠρΡόδ 114/2009²² η οποία επικυρώθηκε από τον Άρειο Πάγο²³, η αρχή της ισότητας, που καθιερώνεται από το άρθρο 4 § 1 Συντ, επιβάλλει την *ομοιόμορφη μεταχείριση των προσώπων, τα οποία βρίσκονται κάτω από τις ίδιες συνθήκες, ενώ τα πρόσωπα διαφορετικού φύλου βρίσκονται κάτω από διαφορετικές συνθήκες*. Όμοια μεταχείριση προσώπων που βρίσκονται κάτω από τις ίδιες συνθήκες είναι η μία όψη του νομίσματος της ισότητας. Η άλλη όψη είναι η *ανόμοια μεταχείριση προσώπων που βρίσκονται υπό διαφορετικές συνθήκες*. Εξάλλου αν τραυματίζεται η ισότητα, η αποκατάσταση είναι υποχρεωτική, χωρίς θέσπιση νόμου. Για ποιο λόγο επί τόσα έτη δεν κρίθηκε αντισυνταγματικός ο γάμος αποκλειστικώς μεταξύ ετεροφύλων;

20. Παντελίδου, Η διαφορά φύλου ως θετική προϋπόθεση για τη σύναψη γάμου, ΝοΒ 72 (2024), 27 επ.

21. Χρυσόγονος, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα 5η έκδ. (2023) § 33 Α.

22. ΧρΔ 2009. 617 = Αρμ 2009. 1687 με παρατηρήσεις Κουμάνη.

23. ΑΠ 1428/2017 ΤΝΠ-Νόμος.

Στην πραγματικότητα η επέκταση της δυνατότητας συνάψεως γάμου σε πρόσωπα του ίδιου φύλου εξυπηρετεί τον αντίθετο σκοπό από αυτόν που το άρθρο 1 τονίζει. Όταν επιβάλλεται *ίση μεταχείριση προσώπων υπό διαφορετικές συνθήκες*, η αρχή της ισότητας τραυματίζεται και *παγιώνεται η ανισότητα*. Υπό αυτή την έννοια ο ν. 5089 θα πρέπει να θεωρείται ο *νόμος της ανισότητας στο γάμο*²⁴.

5. Η γονεικότητα εσωτερικού και εξωτερικού

Κατά το **άρθρο 11** ν. 5089/2024 (Γονεϊκή σχέση που έχει δημιουργηθεί στο εξωτερικό), *1. Σχέση γονέα ή γονέων και τέκνου που έχει καταχωριστεί σε δημόσια έγγραφα ή δικαστική απόφαση τρίτης χώρας αναγνωρίζεται στην Ελλάδα, ανεξαρτήτως του φύλου του ενός ή των δύο γονέων και της πρόβλεψης ή μη του τρόπου δημιουργίας της ως άνω σχέσης στο εσωτερικό δίκαιο. Αν η γονεϊκή σχέση του πρώτου εδαφίου βασίζεται σε δικαστική απόφαση, η απόφαση αναγνωρίζεται κατ' εφαρμογή των διατάξεων για την αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων. Δημόσια αρχή, δικαστήριο ή τρίτος δεν δύναται να αντιταχθεί στην αναγνώριση της ανωτέρω γονεϊκής σχέσης που έχει δημιουργηθεί στο εξωτερικό ή στις συνέπειες από την αναγνώριση αυτή για λόγους που ανάγονται στο φύλο του ενός ή των δύο γονέων και στην πρόβλεψη ή μη του τρόπου δημιουργίας της σχέσης στο εσωτερικό δίκαιο. Οι προξενικές αρχές και το Ειδικό Ληξιαρχείο υποχρεούνται σε καταχώριση πράξης αλλοδαπής δημόσιας αρχής που αποτυπώνει γονεϊκή σχέση που έχει ιδρυθεί σύμφωνα με τους κανόνες της οικείας έννομης τάξης και με τήρηση των εκεί προβλεπομένων διατυπώσεων.*

2. Ειδικά στην περίπτωση υιοθεσίας από συζύγους του ίδιου φύλου ή υιοθεσίας του παιδιού του ενός συζύγου από τον άλλο σύζυγο του ίδιου φύλου που έχει τελεστεί στο εξωτερικό κατά το δίκαιο του τόπου τελεσής της, η υιοθεσία αναγνωρίζεται σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις, για την αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων, από τον χρόνο που έγινε, με την επιφύλαξη του άρθρου 23 του Αστικού Κώδικα.

Το άρθρο 11 επιδιώκει να αναγνωρίσει σχέσεις γονέων - τέκνων που έχουν δημιουργηθεί στο εξωτερικό. Δεν ανήκει στις μεταβατικές διατάξεις (άρθρο 13), δηλαδή μπορεί να υποστηριχθεί ότι ισχύει οποτεδήποτε

έχει καταχωριστεί η σχέση γονέα ή γονέα και τέκνων, δηλαδή είτε έχει ήδη καταχωριστεί ή θα καταχωριστεί στο μέλλον. Και όμως είχε παρασχεθεί η διαβεβαίωση πριν από την ψήφιση του ν. 5089/2024, ότι *δεν πρόκειται να αναγνωρισθεί η παρένθετη μητρότητα* σε πρόσωπα του ίδιου φύλου. Με το άρθρο 11, εάν έχει γίνει ή γίνει στο μέλλον προσφυγή στην παρένθετη μητρότητα στο εξωτερικό, είτε αυτή αναφέρεται σε μοναχικό άνδρα είτε σε ζεύγος προσώπων του αυτού φύλου, αυτή αναγνωρίζεται και στο ελληνικό δίκαιο. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με τη ρύθμιση της παρένθετης μητρότητας στο ελληνικό δίκαιο, η οποία δεν μεταβάλλεται και κατά την οποία δεν επιτρέπεται, όπως τονίστηκε, η προσφυγή στην παρένθετη μητρότητα ούτε σε άγαμο μοναχικό άνδρα ούτε σε ζεύγος προσώπων του ίδιου φύλου. Η γονεϊκότητα δεν είναι όμως ορθό να διακρίνεται σε *γονεϊκότητα εξωτερικού και εσωτερικού*²⁵.

Όταν η γονεϊκότητα στηρίζεται σε δικαστική απόφαση, απαιτείται δικαστική απόφαση για την αναγνώριση στο εσωτερικό και οπωσδήποτε δικαστική απόφαση όταν πρόκειται για υιοθεσία. Εδώ επιχειρείται να χειραγωγηθεί το δικαστήριο, διότι κατά το παραπάνω άρθρο, ο *δικαστήριο ή τρίτος δεν δύναται να αντιταχθεί στην αναγνώριση της ανωτέρω γονεϊκής σχέσης που έχει δημιουργηθεί στο εξωτερικό ή στις συνέπειες από την αναγνώριση αυτή για λόγους που ανάγονται στο φύλο του ενός ή των δύο γονέων και στην πρόβλεψη ή μη του τρόπου δημιουργίας της σχέσης στο εσωτερικό δίκαιο*. Δηλαδή ο δικαστής δεν μπορεί να απορρίψει την αναγνώριση για τους παραπάνω λόγους, που είναι όμως οι λόγοι για τους οποίους κυρίως θα απέρριπτε την αναγνώριση. Αλλά ο δικαστής που δηλώνει υπακοή στο Σύνταγμα και τους νόμους, δεν έχει ανάγκη από νόμους που τον καθοδηγούν στο πώς θα απονείμει δικαιοσύνη. **Η διάταξη είναι από μόνη της αντισυνταγματική ως αντίθετη στο άρθρο 87 § 1 Συντ.** για την ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργιών. Ως προς το παρελθόν, δικαιολογεί τους φόβους για φωτογραφική ρύθμιση. Ως προς το μέλλον, από τη μια καλλιεργεί την ανισότητα και από την άλλη προσβάλλει το συμφέρον του ανηλίκου.

Κατά την ΚΠολΔ 780: *Με την επιφύλαξη αυτών που ορίζουν διεθνείς συμβάσεις, απόφαση αλλοδαπού δικαστηρίου έχει στην Ελλάδα, χωρίς άλλη διαδικασία,*

24. Παντελίδου, Κριτικές παρατηρήσεις στο ν. 5089/2024 για την ισότητα στον πολιτικό γάμο, τροποποίηση του Αστικού Κώδικα και άλλες διατάξεις, ΕΦΑΠΟΛΔ 2024 σ. 117 επ.

25. Παντελίδου, ό.π.

την ισχύ που της αναγνωρίζει το δίκαιο του κράτους του δικαστηρίου που την εξέδωσε, εφόσον συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις: 1) αν η απόφαση εφαρμόσει τον ουσιαστικό νόμο που έπρεπε να εφαρμοστεί κατά το ελληνικό δίκαιο και εκδόθηκε από δικαστήριο που έχει δικαιοδοσία κατά το δίκαιο της πολιτείας της οποίας τον ουσιαστικό νόμο εφαρμόσει και 2) αν δεν είναι αντίθετη προς τα χρηστά ήθη ή προς τη δημόσια τάξη.

Ο έλεγχος της αντίθεσης με την ελληνική δημόσια τάξη (ΑΚ 33) είναι αναγκαίος, αφού Δημόσια τάξη είναι το σύνολο των θεμελιωδών κανόνων και αρχών, οικονομικών, κοινωνικών, ηθικών, που διέπουν τον βιοτικό ρυθμό της χώρας και αποτελούν ακριβώς το φράγμα του αλλοδαπού δικαίου που διαταράσσει τον βιοτικό ρυθμό²⁶. Δεν μπορεί να τεθεί απαγόρευση αυτού του ελέγχου για οποιοδήποτε λόγο, αυτό θα ήταν αντισυνταγματικό, αντίθετο στην αξίωση παροχής δικαστικής προστασίας (20 § 1 Συντ.) και στην ανεξαρτησία των δικαστών.

Στην προκειμένη περίπτωση, η αντίθεση στη δημόσια τάξη ως προς την υιοθεσία, συνίσταται στην αντισυνταγματικότητα της κατάργησης της διαφοράς φύλου που οδηγεί σε υιοθεσία χωρίς πρότυπο πατέρα και μητέρα και άρα ασύμφορη για τον ανήλικο. Ως προς την *παρένθετη μητρότητα*, προέρχεται από τις μεγάλες επιφυλάξεις σχετικώς με τον κίνδυνο εμπορευματοποίησης της δανεικής μήτρας που υπάρχουν μεν και όταν μία άγαμη μοναχική γυναίκα ή ένα ζεύγος ετεροφύλων καταφεύγει σε αυτή, φθάνουν όμως σε ανεπίτρεπτο βαθμό στο ζεύγος προσώπων του ίδιου φύλου ή στον άγαμο μοναχικό άνδρα. Ως προς την *ανάθεση της επιμέλειας* στη γυναίκα η οποία δεν είχε γεννήσει το παιδί που εξετάστηκε παραπάνω, ισχύουν οι ίδιες σκέψεις για την αντίθεση στην ελληνική δημόσια τάξη και μετά από την αντισυνταγματική κατάργηση της διαφοράς φύλου με τον ν. 5089/2024.

Εξάλλου, εάν κατά το ελληνικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο έπρεπε να εφαρμοσθεί από το αλλοδαπό

δικαστήριο ελληνικό δίκαιο, το οποίο δεν επιτρέπει την προσφυγή στην παρένθετη μητρότητα σε μοναχικό άνδρα ή σε ζεύγος προσώπων του ίδιου φύλου, δεν συντρέχει ούτε η πρώτη προϋπόθεση της ΚΠολΔ 780 για το εφαρμοστέο ουσιαστικό δίκαιο. Η απόφαση **ΜΠρΑθ 21/2021** που μνημονεύθηκε παραπάνω, δέχθηκε λανθασμένα και αναπιλόγητα ως ορθή την εφαρμογή του δικαίου της Πολιτείας της Καλιφόρνια από το αλλοδαπό δικαστήριο, λόγω της συνήθους διαμονής της κυοφόρου, η οποία μάλιστα παραιτήθηκε από τα γονεϊκά της δικαιώματα και κηρύχθηκε "μη νόμιμη" μητέρα.

Συνεπώς, το δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί την αναγνώριση της γονεϊκής σχέσης του εξωτερικού, για λόγους δημόσιας τάξης και αντίθεσης στο Σύνταγμα. Εξάλλου η αρχή της ισότητας που περιέχεται στη δημόσια τάξη, δεν εξυπηρετείται με την επέκταση σχέσεων του εξωτερικού και στην εσωτερική έννομη τάξη, ιδίως όταν αυτές δεν επιτρέπονται από την τελευταία (*γονεϊκότητα δύο ταχυήτων*).

Δ. Τελικές παρατηρήσεις

Εξετέθησαν παραπάνω πρόσφατες αποφάσεις που αναφέρονται στην ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή. Σχετικώς με την εφαρμογή της στη δικαστηριακή πρακτική, αυτή πρέπει να παραμείνει ως *εξαίρεση* χωρίς αναλογίες και να συνοδεύεται από αυστηρό έλεγχο των προϋποθέσεων, χωρίς να αποκλείονται οι συνταγματικές επιφυλάξεις. Ιδίως στην παρένθετη μητρότητα διαφαίνεται η εμπορευματοποίηση και η εκμετάλλευση υποβοηθούμενων και υποβοηθουμένων. Ως προς την αναγνώριση της ισχύος αλλοδαπών αποφάσεων, η μη αντίθεση στη δημόσια τάξη είναι αυστηρή και ασφαλής δικλείδα. Διά της αναγνώρισης δεν επιτρέπεται η άμεσος ή έμμεσος εισαγωγή γάμου μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου ή η παρένθετη μητρότητα σε άνδρα ή ζεύγος προσώπων του ίδιου φύλου. Το *συμφέρον του τέκνου* δεν *καπνίζει της δημόσιας τάξης*, αλλά ανήκει στα στοιχεία που καταρτίζουν την πολυσύνθετη αυτή έννοια ώστε να μην εννοείται αντίθεση δημόσιας τάξης και συμφέροντος. Το δίκαιο μας διαθέτει θεσμούς προστατευτικούς του ανήλικου και οι δικαστές μας εφόσον έχουν δικαιοδοσία μπορούν να τους εφαρμόζουν με επιτυχία. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουμε και μετά το **ν. 5089/2024** που πρέπει να θεωρηθεί *αντίθετος και στο Σύνταγμα και στην αρχή της ισότητας*.

26. Κεραμεύς/Κονδύλης/Νίκας (-Αρβανιτάκης) ΚΠολΔ 2η έκδοση, 2020, άρθ. 780 αριθ. 1 επ., μ.π.π., για τις προϋποθέσεις της ΚΠολΔ 780, όπου τονίζεται ότι εκτός από τη δικαιοδοσία του αλλοδαπού δικαστηρίου και τη μη αντίθεση στη δημόσια τάξη, το αλλοδαπό δικαστήριο θα έπρεπε να εφαρμόσει το ουσιαστικό δίκαιο εκείνης της χώρας που κατά το ελληνικό ιδιωτικό διεθνές δίκαιο θα έπρεπε να εφαρμοσθεί.